

---

# מסכת השפיות של הטרור

---

ועל הרובע השיעי בביירות? אף שקשה מאוד – אם אפשר בכלל – לצפות כיצד ישתלשלו האירועים במזרח התיכון, כשמדובר בחיזבאללה מומלץ תמיד להניח כי הגרוע מכל יקרה, או לפחות להישמר מתחזיות ורודות. ותחזיות כאלה אינן חסרות: מאז חדלה 'מפלגת האל' לחטוף מטוסים ולהחזיק אזרחים מערביים כבני ערובה, נוטים עיתונאים ומומחים להמעיט בכוונות הארגון וביכולותיו – ולשגות פעם אחר פעם.

אחד המומחים האלה הוא אוגוסטוס ריצ'רד נורטון, שספרו חיזבאללה: היסטוריה קצרה הוא ספר חובה עבור כל מי שמתעניין בנושא. נורטון, שחקר את לבנון במשך יותר מעשרים שנה ופרסם כמה ספרים על ארץ הארזים ועל המזרח התיכון בכלל, נחשב לבר-סמכא בענייני חיזבאללה. בשנות השמונים, עם הופעתו של הארגון, שירת נורטון כקצין בצבא האמריקני וכמשקיף מטעם האו"ם סמוך

Hezbollah: A Short History

by Augustus Richard Norton

Princeton, 2009

199 עמודים

ביקורת: מייקל ג' טוטון

**מ**מש בשעה ששורות אלה נכתבות, מתלקחת מלחמת מילים בין ישראל לחיזבאללה, העלולה להידרדר לסיבוב נוסף של לחימה. לאחרונה איים חיזבאללה לבצע פעולות נגד מטרות ישראליות בחו"ל, כנקמה על חיסולו של עימאד מורנייה, ראש הזרוע הצבאית של הארגון, בפברואר 2008. ממשלת ישראל, מצדה, הזהירה את חיזבאללה כי אם יעז לעשות כן ישלם על כך ביקור. האם יממש חיזבאללה את איומיו ויסתכן בתגובה נזעמת של צה"ל, שינחית בוודאי מהלומות כואבות על הכפרים ההרוסים ממילא בדרום לבנון

לגבול לבנון-ישראל. בשנת 1993 התמנה לפרופסור מן המניין ליחסים בינלאומיים ולאתרופולוגיה באוניברסיטת בוסטון. כמו כל איש אקדמיה ראוי לשמו, מבקש נורטון להציג בספרו תמונה אובייקטיבית ככל האפשר של הנושא שבו הוא עוסק. מטרתו, הוא כותב בהקדמה, "היא לתאר את הארגון המורכב הזה בצורה מאוזנת ומדויקת". לאורך רוב הספר הוא אמנם מצליח במשימתו. ההיסטוריה הקצרה שכתב אינה פולמוסית, ואינה גולשת לאפולוגטיקה לטובת חיזבאללה, כפי שנוטים לעשות לעתים אנשי המערב הרוחשים אהדה לארגון. אדרבה, הספר נוקט גישה שונה ומרעננת - הוא מרבה בהצגת עובדות וממעיט בהבעת דעות. זאת ועוד, במהדורת העדכנית שראתה אור ב-2009 נוספה אחרית דבר המתקנת כמה מן הטעויות שנפלו במהדורה הראשונה.

בספר קצר אך דחוס זה מתעד נורטון בפרוטרוט את הנסיבות שבהן הוקם חיזבאללה בדרום לבנון בעיצומה של מלחמת האזרחים; הוא מסביר את התפקיד שמילא הארגון באותה מלחמה וכיצד הפך לנושא הדגל של האידיאולוגיה השיעית בלבנון; והוא מראה כיצד רכש חיזבאללה בסיס תמיכה רחב: בדומה לחמאס, סיפק הארגון שירותים חברתיים כמו חינוך וטיפול רפואי באותם אזורים שממשלת לבנון הזניחה במשך שנים ארוכות - ובד בבד הכריז מלחמה על "האויב הציוני" מדרום. אבל בעשור האחרון ניסה חיזבאללה להציג פנים מתונות יותר לעולם, והקפיד מעט יותר מחמאס והרבה יותר מאל-קאעידה על כללי המלחמה. ברי שגם אם נוהג הארגון באיפוק יחסי בהשוואה לארגוני טרור אחרים, אי-אפשר להגדירו כמתון במובן אובייקטיבי כלשהו - ונורטון מודע לכך היטב. הוא מזכיר

שבשנות השמונים, לקראת סוף מלחמת האזרחים, הפך בולמוס החטיפות של חיזבאללה את לבנון למקום כה מסוכן לאנשים מן המערב, עד שמחלקת המדינה האמריקנית אסרה על אזרחי ארצות-הברית להיכנס לשם עם דרכונים אמריקניים (האיסור הוסר רק ב-1997). חלק מן המומחים מתחבטים עדיין בשאלה אם יש להגדיר את חיזבאללה כצבא גרילה או כארגון טרור, אך ההיסטוריה שמתאר נורטון, הגדושה במעשי רצח, חטיפות מטוסים ופיגועים המוניים נגד מטרות אזרחיות ברחבי העולם, מבהירה מעל לכל ספק כי מדובר בדיון לא-רלוונטי.

ועם זאת, מקריאה מעמיקה בספר צפות ועולות כמה בעיות. אף שמדובר בחיבור עתיר בפרטים, הנשען על מחקר מקיף, הוא מספק דוגמה מובהקת לקוצר הראות שבו לוקים מרבית האנליסטים המערביים המנתחים את חיזבאללה - כשל הטומן בחובו השלכות מסוכנות על מדיניות החוץ של ארצות-הברית ושל אירופה במזרח התיכון.

**כ**פי שניתן להתרשם מספרו של נורטון, ניתוח מלומד עשוי ללקות לפרקים באיזון יתר. אמנם, כל מי שחוקר ובוחן תופעות היסטוריות או חברתיות מחויב לשאוף לאובייקטיביות מרבית - ונורטון אכן מקפיד על כך - אבל לא פעם הנטייה הזו משתלטת עליו ומשבשת את כושר השיפוט שלו. כך הוא מציע שורה של השוואות מופרזות במקרה הטוב, ומופרכות ממש במקרה הרע.

הבעיה הזו ניכרת היטב באופן שבו בוחר נורטון לתאר את שורת העימותים הארוכה בין חיזבאללה ובין מדינת ישראל. המערכה נגד הישות הציונית הייתה מלכתחילה אחד מקווי היסוד

של הארגון, ואין זה פלא שגבולה הצפוני של ישראל נמצא תמיד על סף רתיחה. דא עקא שמתיאורו של נורטון משתמע כאילו שני הצדדים אשמים בכך באותה מידה. כאשר הוא מתאר את מלחמת לבנון השנייה, למשל, הוא כותב ש"ברור" היה כי ישראל וחיזבאללה "משתוקקים לצאת למלחמה". יש אמנם גרעין של אמת בדבריו, אבל צריך לבחון את התמונה בהקשר רחב יותר: אחרי שפינתה ישראל את כוחותיה מדרום לבנון בשנת 2000, יזם חיזבאללה פעם אחר פעם תקריות לאורך גדר הגבול. ברבות הזמן החל צה"ל להתעייף מהטרדות קטנות אלה והתכוון להגיב בחוזקה אם הן תימשכנה. ואולם, יהא זה מוגזם לטעון כי ישראל "השתוקקה" למלחמה. אחד הגורמים העיקריים לבחירתו של אהוד ברק לראשות הממשלה במאי 1999 היה הבטחתו להסיג את כוחות צה"ל מלבנון ולשים אחת ולתמיד קץ לעימות בצפון. מבחינת הישראלים, לא הייתה עוד סיבה להיאבק בחיזבאללה. הם מאסו לחלוטין בלחימה בלבנון ובשום אופן לא רצו סיבוב נוסף. מבחינת חיזבאללה הסיפור שונה לחלוטין: אחרי הכל, הצידוק האידיאולוגי להמשך קיומו הוא המשך ה"התנגדות" ל"אויב הציוני" והמלחמה בו.

דוגמה נוספת מביא נורטון מתחום העימות המילולי: בעת שכיהן כשגריר ישראל באו"ם, כינה דן גילרמן את חיזבאללה "סרטן שיש לעקר". לישראלים, ממשיך נורטון ואומר, "אין מונופול על השימוש במונחים מעין אלה: התעמולה של חיזבאללה מציגה שוב ושוב את מדינת ישראל כגידול ממאיר". גם כאן הוא צודק מבחינה טכנית. הן ישראל והן חיזבאללה אכן השתמשו בכינוי "סרטן" כדי לתאר

זה את זה. אבל ניסיונו של נורטון להקביל בין הצדדים בהקשר הזה בעייתי מאוד. אם תרצו או לא, יש הבדל עצום בין תיאור מדינה שלמה כגידול סרטני ובין הצגת ארגון טרור תוקפני באותו האופן. בסיכום הפרק על מלחמת לבנון השנייה חוזר נורטון ומשתמש בנוסחת "שני הצדדים", וגם במקרה זה נראה בבירור כי מדובר בהשוואה מטעה המסלפת את המציאות. "אחרי שהסתיימה המערכה המזוינת", הוא כותב, "החלה מלחמת המילים, שבה התאמץ כל צד לשכנע ידידים ואויבים בניצחונו. בכך נחשפה חולשת הטענות של שני הצדדים כאחד". נכון שישראלים רבים לגלו על הצהרת "הניצחון האלוהי" שהשמיע מזכ"ל חיזבאללה, חסן נסראללה, מבין הריסות הרובע הדרומי של ביירות, אבל איש מהם לא טען שמדינתו ניצחה. אדרבה, בישראל נתפסה המלחמה כאסון בעיני השמאל, הימין והמרכז גם יחד. שיעורי התמיכה בראש הממשלה דאז, אהוד אולמרט, צנחו לנתונים חד-ספרתיים בעקבות המערכה. נסראללה, לעומת זאת, הציב באותה העת שלטי ניצחון ראווותניים בכל רחבי השטח הנתון לשליטתו, לרבות הכביש הראשי המוביל מביירות לנמל התעופה הבינלאומי.

הניסיונות המאומצים ליצור משוואה בין שני הצדדים הם מקוממים, ובכל זאת הייתי שמח להניח להם, אלמלא חשפו ליקוי תפיסה חמור אצל נורטון: הקושי שלו להודות בעובדה הפשוטה שחיזבאללה וישראל אינם היינו הך. ישראל היא מדינה ריבונית ודמוקרטית, ואילו חיזבאללה הוא ארגון טרור תיאוקרטי הנהנה מתמיכת המשטר הרודני של איראן. הניסיון להעמידם על אותו מישור מוטעה מיסודו,

ובמיוחד כאשר מבקשים לצפות כיצד ינהג כל אחד מהם בעתיד. וזה בדיוק מה שעושה נורטון.

מרטין קרמר, חוקר במרכז שלם ובמכון וושינגטון למדיניות המזרח התיכון, כתב באתר האינטרנט שלו כי נורטון נוהג זה שנים רבות לתת אמון רב מדי בחיזבאללה. בשנת 1998, למשל, זמן רב לפני שאהוד ברק הורה לפנות את כוחות צה"ל מדרום לבנון, כתב נורטון בכתב העת *Middle East Policy*:

חיזבאללה חייב לדעת שהגיבוי הכללי שלו הוא זוכה כעת אינו מובטח לו תמיד: אם יתגרה בישראל ויעורר אותה לתגובה אלימה בדרום לבנון, הוא עלול לאבד חלק ניכר מבסיס התמיכה שלו. חיזבאללה סבור כי יפיק תועלת מנסיגה ישראלית לנוכח התפקיד שמילא בהתנגדות לישראל. נסיגה ישראלית תכלול ודאי דרישה לפירוק חיזבאללה מנשקו בדרום לבנון וליצירת הסדרי ביטחון באזור. חיזבאללה מתכוון בגלוי לקראת תרחיש כזה מאז כינוס המפלגה ביולי 1995.

בשנת 2000, במאמר שפרסם נורטון יחד עם עמיתו באהמן בקטיארי בכתב העת *Middle East Insight*, התנבאו השניים כי "ישראל עלולה להוסיף ולספוג מפעם לפעם התקפות אקראיות מלבנון, אבל ההתנגדות העממית הרחבה תגיע אל סיומה כאשר תעזוב את האזור". למרבה הצער, אף לא אחת מן התחזיות הללו התממשה.

הפגמים בניתוחו של נורטון מזדקרים לעין בהשוואה שהוא עורך בין "קואליציית 8 במרס" הפרו-סורית, שחיזבאללה הוא אחד משחקני המפתח שלה, ובין "קואליציית 14 במרס" – ברית של מפלגות אנטי-סוריות בפרלמנט הלבנוני,

שהצליחה להביא לנסיגת הצבא הסורי מלבנון ב-2005 בעקבות שורה של הפגנות המוניות ופעולות מחאה אשר זכו לכינוי "מהפכת הארזים". בשלהי דצמבר 2006 ערך חיזבאללה עצרת ענק במרכז ביירות נגד "ממשלת 14 במרס" בראשות פואד סניורה, ותבע כי "קואליציית 8 במרס" תינתן זכות וטו על כל ההחלטות המשמעותיות של הממשלה. ההתייחסות העיקשת וחסרת הפשרות של חיזבאללה מול הממשלה גררה את המדינה כולה למשבר פוליטי שנמשך שבעה-עשר חודשים. הפרשנות שהעניק נורטון לאירועים אלה מעוררת השתאות. לדבריו, שנה קודם לכן,

עודדו ממשלות המערב, ובייחוד ממשלת ארצות-הברית, מחאות דומות שנועדו להפיל את הממשלה הפרו-סורית, אבל עתה נוצר מצב הפוך. וושינגטון והעולם הסוני היו מזועזעים מהפגנת השרירים השיעית, בעיקר משום שהיה בה כדי לסייע לניסיונותיה של איראן לחזק את השפעתה במזרח התיכון כולו. ואולם, למען האמת, מחאת דצמבר – אם תישאר שקטה – נושאת בחובה חשיבות עמוקה: היא עשויה ליצור מודל לפעולה קולקטיבית בארצות ערביות אחרות – וזוהי אפשרות מדאיגה לא-פחות בעיני האוטוקרטים של העולם הערבי.

אלא שבניגוד להפגנות של "קואליציית 14 במרס", המחאה של חיזבאללה לא נותרה שקטה. ב-7 במאי 2008, בעקבות החלטתה של ממשלת לבנון לסגור רשת תקשורת בלתי חוקית שפרש חיזבאללה ברחבי הארץ, פתחו אנשי הארגון – חמושים ברובי קלצ'ניקוב, בבקבוקי מולוטוב, ברובי צלפים ובמטולי רקטות – במתקפה על הרי השוף ועל הרבעים

יגוב בשיגור טילים לעבר ישראל". דומה כי המחבר זנח את הנחתו הקודמת כי חיזבאללה הולך ומתמתן וכי פניו למשא ומתן.

מתברר אפוא שהשנתיים האחרונות פקחו את עיניו של נורטון, כמו את עיני רובנו. עליו להודות כי בעבר נתפסתי גם אני לטעויות דומות. אף שהזירה הלבנונית אינה זרה לי, חשבתי גם אני שנסוגת ישראל מדרום לבנון תשים קץ לבעיה, אם כי באותם ימים לא כתבתי על חיזבאללה כאיש מקצוע. כמו רוב הלבנונים ורוב הישראלים, לא חזיתי את מלחמת 2006. אפילו חסן נסראללה עצמו אמר שהופתע מעוצמת התבערה שהצית. בסופו של דבר, רובנו היינו שותפים לטעויותיו של נורטון.

מדוע שגו רבים כל כך בהבנת מהלכיו של חיזבאללה? למען האמת, קשה מאוד לעמוד על טיבו של הארגון. פעמים רבות נדמה שהוא פועל בצורה הגיונית יותר מכפי שהוא עושה בפועל: הוא באמת ממושמע ומאופק יותר מאל-קאעידה, מהטליבאן, מחמאס ומקבוצות איסלאמיות מיליטנטיות אחרות במזרח התיכון. הוא באמת משתתף בבחירות ומצטרף לקואליציות פרלמנטריות. לפעמים הוא אמנם משתמש בכוח כדי להשיג את מבוקשו, אבל בהזדמנויות אחרות הוא יוזם פעולות מחאה לא אלימות – טקטיקה שלא הייתה עולה כלל על דעתם של אוסאמה בן-לאדן או של אבו מוסעב א-זרקאוו. זאת ועוד, במערך יחסי הציבור המתוחכם של חיזבאללה פועלים דוברים היודעים בדיוק מה יעם לאוזניהם של ליברלים מן המערב. לכן, אם מסתפקים ברושם השטחי שמבקש חיזבאללה ליצור ולא מעמיקים לחקור

המערביים של העיר ביירות. בנייני ממשלה, משרדים ובתי מגורים טווחו ונפגעו. תחנות טלוויזיה נבזזו והועלו באש. לפחות שמונים ואחד בני אדם נהרגו.

ברי אפוא שאי-אפשר להשוות בין הפגנות "14 במרס" ובין המצור שהטיל חיזבאללה על ממשלת לבנון; הן המטרות והן השיטות לא היו דומות כלל ועיקר. מחאות "14 במרס" תבעו – והשיגו – את סילוקו של צבא כיבוש זר, ואילו חיזבאללה ביקש להחליש ולהפיל את ממשלת סניורה, שנבחרה בבחירות דמוקרטיות בידי העם הלבנוני. בניגוד לממשלה הזו, המשטרים של סוריה ושל איראן – פטרוני חיזבאללה וספקי הנשק שלו – שולטים בעמם בכוח הזרוע, ובן חסותם הלבנוני למד את דרכיהם. ניסיונו האומלל של נורטון לצייר את חיזבאללה כמעין תשובה של העולם הערבי ל"מהפכות הצבע" שסחפו את גיאורגיה ואת אוקראינה גרם לו להמעיט בחומרת כוונותיו של הארגון ובחריפות הצעדים שבכוונותו לנקוט כדי לממשן.

**ר**וב הבעיות בספרו של נורטון נובעות מטעויות, ולא מחוסר הגינות מחקרית. באחרית הדבר למהדורה החדשה והמתקנת, שראתה אור ב-2009, מתקן נורטון כמה משגיאותיו ומסכם בנימה ריאליסטית הרבה יותר: "אי-אפשר להתעלם מן הסכנה שתפרוץ מלחמה חדשה, גם אם נדמה ששני הצדדים, ישראל וחיזבאללה, אינם להוטים במיוחד לקראתה". חשוב יותר, נורטון מתריע כי "אם תתקופנה ארצות-הברית או ישראל – או שתיהן – את מתקני העשרת האורניום של איראן במטרה לסכל את ניסיונותיה להצטייד בנשק גרעיני, ייתכן שחיזבאללה

מתחת לפני השטח, אפשר באמת לראות בו מעין גרסה מחוספסת של 'מפלגת הצדק והפיתוח' התורכית (AKP) – קבוצה של איסלאמיסטים המסוגלים לשחק היטב את המשחק הדמוקרטי.

בתקופת שהותי בביירות וגם לאחר מכן נפגשתי עם כמה וכמה בכירים בחיזבאללה, והבחנתי שכאשר הם משוחחים עם אנשים מן המערב הם מקפידים להשתמש בשפה מעוקרת ותקינה פוליטית ולהימנע מן הסגנון ההיסטרי והדוגמטי המאפיין את תחנת הטלוויזיה 'אל-מנאר' ואת עיתוני המפלגה. הם למדו לעשות זאת בהצלחה רבה יותר מבעבר, ונראה שנורטון, שהאזין להם במשך שנים רבות, האמין למסרים שביקשו להעביר.

ייתכן גם שנורטון, שלא כאנשי תקשורת רבים, לא התוודע לטקטיקת האיומים שנוקט חיזבאללה נגד עיתונאים שדיווחים אינם לרוחו. בשלהי 2005, אחרי שהעזתי להתלוצץ בבלוג שלי על חשבון חיזבאללה, טלפן לביתי חוסיין נבולסי ממחלקת התקשורת של הארגון והודיע לי בזו הלשון: "אנחנו יודעים מי אתה, אנחנו קוראים כל מה שאתה כותב, ואנחנו יודעים איפה אתה גר". ב-2006, במהלך המלחמה, פרסם כריסטופר אולבריסון, כתב המגזין טיים בביירות, את הקטע הבא באתר האינטרנט שלו: "מדרום, לאורך קימור החוף, משגר חיזבאללה טילי קטיושה, אבל אינני רוצה לדבר על כך יותר מדי. 'מפלגת האל' מחזיקה צילומים של דרכוני כל העיתונאים, והם כבר מטרידים כמה מאתנו ואף איימו על אחד". צ'רלס לוינסון, עיתונאי מהוויל סטריט ג'ורנל נתקל אף הוא בבעיות ב-2007. "האינטראקציה שהייתה לי השבוע עם חיזבאללה הותירה

בפי טעם לא-טוב", כתב. "שמעתי דברים דומים מעיתונאים ששבו לאחרונה מלבנון, אבל השבוע חוויתי זאת על בשרי. יחסיהם עם העיתונות גובלים בפאשיזם". כמה מבכירי המפלגה השיעית יכולים להיות נעימים מאוד ולרכוש את אמונך. אני עצמי הייתי עשוי "לקנות" את העמדת הפנים של חיזבאללה ולקבל ברצינות כמה מהצהרותיהם המתונות, אלמלא נתקלתי במו עיניי בפרצופם האמיתי, שנחשף כשנשמטה לרגע מסיכת יחסי הציבור.

חיזבאללה איננו רק ארגון טרור, מפלגה פוליטית וארגון המספק שירותים חברתיים – שלושה צדדים שנורטון מיטיב לתאר. בפועל, הוא משמש גם זרוע של משמרות המהפכה האיראניים, והוא אינו טורח להסתיר זאת. באמנת היסוד שלו נכתב: "אנחנו... חיל החלוץ שנחל ניצחון באיראן בחסדי האל... אנו מצייתים להוראותיו של מנהיג אחד, חכם וצודק, מורנו ורבנו... רוחאללה מוסאווי חומייני, ישמרהו האל!" כרזות הנושאות את דמויותיהם של חומייני ושל עלי חאמנאי, המנהיג העליון הנוכחי של איראן, מתנוססות בכל השטח הנתון לשליטת חיזבאללה, לאורך הגבול עם ישראל ובפרברי דרום ביירות – אזור שהוא למעשה מדינת לווין איראנית בתוך לבנון. זהו המאפיין המובהק ביותר של חיזבאללה, וזו הסיבה העיקרית שאין מקום להשוות את הארגון הזה לארגוני טרור אחרים או למפלגות אחרות.

אילו היה דמיון אמיתי בין חיזבאללה ובין ישראל או "קואליציית 14 במרס" הלבנונית, ייתכן שתחזיותו של נורטון היו מתגלות כמדויקות. למרבה הצער, ההשוואה הריאליסטית היחידה שאפשר

---

על נקודה מכרעת זו, הם ימשיכו לשגות בפענוח מטרותיו של הארגון ולהמעיט בעוצמת האסון שהוא מסוגל לחולל בעתיד.

---

מייקל ג' טוטן הוא כתב עצמאי המתמקד בסיקור המזרח התיכון. בעבר התגורר בביירות.

להציע בהקשר הזה היא בין חיזבאללה לפטרונותו, הרפובליקה האיסלאמית של איראן. מכאן קצרה הדרך למסקנה המדכדכת שלמרות הניתוחים הבוטחים של נורטון ושל רבים אחרים, חיזבאללה אינו עתיד להשתנות עד שתחול תמורה מהותית בשלטון האיראני עצמו. כל עוד חוקרי חיזבאללה, כמו נורטון, לא יעמדו